

**LOGOPEDIK MASHG‘ULOTLARNI TASHKIL ETISH VA
REJALASHTIRISH MODULIGA OID MUSTAQIL TA’LIM
TOPSHIRIQLARINI INTEGRATIV MODELLASHTIRISH
YONDASHUVLARI**

Ibroximova O‘g‘iloy Inomjon qizi

*Farg‘ona Davlat Universiteti, Inklyuziv ta’lim
kaferdarasi o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada logopedik mashg‘ulotlarni tashkil etish va rejalashtirish moduliga oid mustaqil ta’lim topshiriqlarini integrativ modellashtirish yondashuvlari tahlil qilinadi. Oliy ta’lim tizimida bo‘lajak logoped mutaxassislarni tayyorlash jarayonida mustaqil ta’lim topshiriqlarini samarali tashkil etish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, mazkur modul doirasida ishlab chiqiladigan topshiriqlarni fanlararo integratsiya, amaliy yo‘naltirilganlik hamda pedagogik modellashtirish asosida tuzish talabalarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog‘lashga xizmat qiladi. Maqolada integrativ modellashtirish asosida tuzilgan topshiriqlarning didaktik imkoniyatlari, ularning bo‘lajak logopedlarning mustaqil fikrlashi, kasbiy tafakkuri va korreksion faoliyatni rejalashtirish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari logopediya yo‘nalishida ta’lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: mustaqil ta’lim, integrativ modellashtirish, logopedik mashg‘ulot, rejalashtirish, kasbiy kompetensiya, fanlararo integratsiya.

Kirish

Bugungi kunda oliy ta’lim tizimida talabalarning mustaqil ta’lim faoliyatini samarali tashkil etish ta’lim sifatini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa logopediya yo‘nalishida ta’lim olayotgan talabalar uchun mustaqil ta’limning mazmunli va maqsadli tashkil etilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bo‘lajak logoped mutaxassis nafaqat nazariy bilimlarga, balki nutq buzilishlariga ega bolalar bilan ishlash, korreksion mashg‘ulotlarni tashkil etish, ularni izchil rejalashtirish va metodik vositalarni tanlash ko‘nikmalariga ham ega bo‘lishi lozim. Shu jihatdan qaraganda, logopedik mashg‘ulotlarni tashkil etish va rejalashtirish moduliga oid mustaqil ta’lim topshiriqlarini ishlab chiqish masalasi dolzarb metodik muammo sifatida namoyon bo‘ladi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, an’anaviy mustaqil ta’lim topshiriqlari ko‘pincha talabaning faqat nazariy ma’lumotni eslab qolishi yoki

qayta bayon etishiga yo'naltiriladi. Biroq logopedning real amaliy faoliyati bundan ko'ra murakkabroq bo'lib, unda pedagogika, psixologiya, maxsus pedagogika va logopediya bo'yicha bilimlarni bir vaqtda qo'llash talab etiladi. Shuning uchun mustaqil ta'lim topshiriqlari ham integrativ tusga ega bo'lishi zarur. Integrativ modellashtirish aynan shunday imkoniyatni beradi, ya'ni topshiriqlarni talabaning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga yaqinlashtiradi, ularni tahliliy va amaliy yo'nalishda boyitadi.

Mazkur maqolaning maqsadi logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va rejalashtirish moduliga oid mustaqil ta'lim topshiriqlarini integrativ modellashtirish yondashuvlarini yoritishdan iborat. Ushbu maqsaddan kelib chiqib, mustaqil ta'lim topshiriqlarini integrativ modellashtirishning pedagogik mohiyatini ochib berish, bu jarayonda fanlararo integratsiyaning o'rnini asoslash, modulga oid topshiriqlarning mazmuni va yo'nalishlarini tavsiflash hamda ularning bo'lajak logopedlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyatini ko'rsatish vazifalari belgilandi.

Asosiy Qism

Integrativ modellashtirish yondashuvi mustaqil ta'lim topshirig'ini oddiy nazariy vazifa sifatida emas, balki bo'lajak mutaxassisning kasbiy faoliyatiga xizmat qiladigan kompleks o'quv vazifasi sifatida qarashni talab etadi. Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va rejalashtirish modulida bu ayniqsa muhimdir, chunki bo'lajak logopedning amaliy faoliyati tashxisni tushunish, bolaning nutqiy va psixologik holatini hisobga olish, mashg'ulot maqsadini belgilash, metod tanlash, mashg'ulot tuzilishini ishlab chiqish va kutilayotgan natijani oldindan ko'ra olishni o'z ichiga oladi. Shu sababli mazkur modulga oid mustaqil topshiriqlar ham integrativ xususiyatga ega bo'lishi lozim.

Integrativ modellashtirishning birinchi muhim belgisi fanlararo bog'liqlikdir. Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va rejalashtirishda talaba logopediya bo'yicha bilimlar bilan cheklanib qolmaydi. U pedagogika fanidan o'rgangan ta'lim tamoyillarini, psixologiya fanidan o'zlashtirilgan yosh va individual xususiyatlarni, maxsus pedagogikadan olingan korreksion yondashuvlarni birgalikda qo'llashi kerak bo'ladi. Masalan, alaliya yoki dizartriya ega bolaga mo'ljallangan mashg'ulot rejasini ishlab chiqish jarayonida talaba nafaqat nutqiy nuqson xususiyatlarini, balki bolaning diqqati, xotirasi, motivatsiyasi va emotsional holatini ham hisobga olishi lozim. Shu tariqa topshiriq o'z mohiyatiga ko'ra integrativ tus oladi.

Ikkinchi muhim jihat amaliy yo'naltirilganlik bilan bog'liq. Talabalarga real pedagogik vaziyatlarga yaqin topshiriqlar berilishi ularning kelajak kasbiy faoliyatiga tayyorgarligini kuchaytiradi. Masalan, "nutqning umumiy rivojlanmaganligi III darajadagi bola uchun logopedik mashg'ulotning maqsad, vazifa, bosqich va metodlarini ishlab chiqing" mazmunidagi topshiriq

talabaning nazariy bilimni amaliy faoliyatga ko'chirishga xizmat qiladi. Bunday vazifani bajarish uchun talaba avvalo tashxis mohiyatini anglaydi, keyin bolaning xususiyatlarini tahlil qiladi, so'ng mashg'ulotning tarkibini loyihalaydi. Natijada u nazariy materialni takrorlab qolmay, undan foydalanish malakasini ham shakllantiradi.

Uchinchi jihat topshiriqlarni bosqichli qurish bilan bog'liqdir. Integrativ modellashtirilgan topshiriqlar odatda muammoni anglash, nazariy asosni aniqlash, vaziyatni tahlil qilish, amaliy yechim ishlab chiqish va natijani asoslash bosqichlarini o'z ichiga oladi. Bunday izchillik talabaning fikrlash faoliyatini chuqurlashtiradi va uni reproduktiv o'rganishdan produktiv o'rganishga olib o'tadi. Ayniqsa logopediya yo'nalishidagi modullar uchun bu juda muhim, chunki bo'lajak mutaxassis tayyor sxemani emas, aniq vaziyatga mos kasbiy qarorni ishlab chiqishni o'rganishi lozim.

To'rtinchi jihat refleksiv yondashuv bilan bog'liq. Mustaqil ta'lim topshiriqlari talabaning o'z faoliyatini tahlil qila olishiga ham sharoit yaratishi kerak. Masalan, talaba tuzgan logopedik mashg'ulot rejasidan so'ng "tanlangan metodlarning afzalliklarini izohlang", "ushbu rejaning ehtimoliy cheklanishlarini ko'rsating", "bola xususiyatlari o'zgarsa, rejada qanday o'zgarish kiritiladi" kabi savollar berilishi mumkin. Bunday topshiriqlar talabada kasbiy refleksiya va tanqidiy yondashuvni rivojlantiradi.

Mazkur modulga oid mustaqil ta'lim topshiriqlarini mazmuniga ko'ra bir necha yo'nalishda tuzish mumkin. Diagnostik topshiriqlarda talabaga nutq buzilishiga ega bolaning tavsifi berilib, muammoni tahlil qilish va asosiy belgilarga izoh berish talab qilinadi. Loyihalovchi topshiriqlarda esa talaba mashg'ulot rejasini, metodik ishlanmani yoki korreksion yo'nalishni ishlab chiqadi. Tahliliy-solishtirma topshiriqlarda turli nutq nuqsonlari uchun mashg'ulot tuzilmalari qiyoslanadi. Ijodiy topshiriqlarda esa talaba logopedik o'yinlar, mashqlar, ko'rgazmali vositalar yoki metodik tavsiyalar yaratadi. Bunday xilma-xillik talabaning kasbiy imkoniyatlarini kengroq namoyon qilishga xizmat qiladi.

Integrativ modellashtirishning yana bir afzalligi shundaki, u bo'lajak logopedlarda kasbiy kompetensiyalarni kompleks tarzda rivojlantiradi. Bu jarayonda talabalar axborotni tanlash va tahlil qilishni, pedagogik vaziyatni tushunishni, muammoni asoslashni, amaliy yechim ishlab chiqishni, korreksion mashg'ulotni loyihalashni va kutilayotgan natijani baholashni o'rganadilar. Demak, integrativ topshiriqlar nafaqat bilimni mustahkamlaydi, balki kelajakdagi amaliy faoliyat uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham shakllantiradi.

Xulosa

Logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va rejalashtirish moduliga oid

mustaqil ta'lim topshiriqlarini integrativ modellashtirish bo'lajak logoped mutaxassislarni tayyorlashda samarali metodik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv topshiriqlarning mazmunini kasbiy vaziyatlarga yaqinlashtiradi, fanlararo integratsiyani ta'minlaydi, talabalarning tahliliy va refleksiv faoliyatini faollashtiradi. Natijada ularning nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalari o'rtasida uzviy bog'liqlik shakllanadi. Integrativ modellashtirish asosida ishlab chiqilgan topshiriqlar logopediya yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarning mustaqil fikrlashi, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishi, korreksion mashg'ulotlarni rejalashtirishi va metodik yechim ishlab chiqish malakasini rivojlantiradi. Shu sababli logopedik mashg'ulotlarni tashkil etish va rejalashtirish modulida mustaqil ta'lim topshiriqlarini loyihalashda integrativ modellashtirish yondashuviga tayanish maqsadga muvofiqdir. Bu ta'lim sifatini oshirish, bo'lajak logopedlarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish hamda ularni amaliy faoliyatga puxta tayyorlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ayupova M. Logopediya. Toshkent, O'qituvchi, 2007.
2. Po'latova P.M. Maxsus pedagogika. Toshkent, Fan va texnologiya, 2014.
3. Волкова Л.С. Логопедия. — Москва: Владос, 2008.
4. Филичева Т.Б, Чиркина Г.В. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста. — Москва: Айрис-пресс, 2005.
5. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent, Fan, 2006.
6. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent, Moliya, 2003.